

KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIQLARIN DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNİN TƏHLİLİ

UOT 658;005
DOI:10.30546/3006-0346.2024.1.79.146

ELVİN QAFFARLI
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
Doktorantı (UNEC)

E-mail: elvingaffarli@gmail.com

GİRİŞ

KOS-ların iqtisadi fəaliyyətdə, məşğulluq və gəlirlərin yaradılmasında, xüsusən də yoxsul və təcrid olunmuş qruplar üçün xidmət təminatçıları, məsələn təhsil, səhiyyə, su və kanalizasiya sahələrində və ətraf mühitə təsir göstərən enerji istifadəçiləri, çirkəndiriciləri kimi rolunu açıqlayır. Bu obyektlər vasitəsilə KOS-lar və on yeddi məqsəd (BMT) arasında birbaşa və dolaylı əlaqə yaratmaq mümkündür. Davamlı inkişaf məqsədlərinin hədəfləri iddialıdır və ictimai, özəl fəaliyyətlərin transformasiyasını tələb edir. Bu transformasiya yeni biznes modellərinin uyğunlaşdırılması, yeni innovasiyaların, texnologiyaların gətirilməsi və biznesin daha davamlı və daha etik şəkildə aparılması ilə bağlıdır. Biznes və Davamlı İnkişaf Komissiyasının məlumatına görə, dayanıqlı biznes modelləri 12 trilyon dollar dəyərində iqtisadi imkanlar açır və 2030-cu ilə qədər 380 milyon iş yeri yarada bilər, bunun da 50 faizindən çoxu inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yerləşir. Hər bir məqsəd çərçivəsində KOS-lar üçün belə imkanlar müəyyən edilmişdir. Müzakirə həmçinin KOS-ları dəstəkləyən və öz növbəsində Davamlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olunmasına töhfə verən seçilmiş biznes nümunələri və yaxşı təcrübə təşəbbüslərinə diqqət yetirir [1].

Dünya Bankının məlumatına görə, mikro, kiçik və orta sahibkarlıqlar bəzi kriteriyalara görə müəyyən edilir ki, bunlardan biri də işçi sayıdır. Mikro sahibkarlıqlar 10 nəfərə qədər işçi, kiçik sahibkarlıqlar 50 işçiyə qədər və orta sahibkarlıqlar 250 işçiyə qədərdir. Bununla belə, KOS-ların yerli tərfi ölkədən ölkəyə dəyişir və təkcə işçilərin sayına deyil, həm də dövryyə və aktivlər kimi digər dəyişənlərin daxil edilməsinə əsaslanır. KOS-lar firmaların daha geniş ekosistemində mühüm rol oynayır. Ümumiyyətlə, kiçik və ya mikro firmalar olan startaplar və gənc firmalar bir çox ölkələrdə xalis iş yerlərinin yaradılmasının əsas mənbəyidir və özəl sektorda innovasiyaların və davamlılığın hərəkətverici qüvvəsidir. İnkişaf etməkdə olan bazarlarda təxminən 365-445 milyon KOS vardır. Bunlardan 25-30 milyon rəsmi

fəaliyyət göstərən KOS-lar, 55-70 milyon rəsmi fəaliyyət göstərən mikro sahibkarlar və 285-345 milyon qeyri-rəsmi sahibkarlardır [2].

TƏDQIQAT

KOS-ların dayanıqlı inkişaf konsepsiyası daxilində əsas məqsədlərini bir neçə başlıq altında toplamaq mümkündür.

Yoxsulluğun aradan qaldırılması məqsədi sosial müdafiyyə çıxışın təmin edilməsi, iqtisadi resurslara, aktivlərə çıxış, yoxsulların iqlim və fəlakətlərə davamlılığının yaxşılaşdırılması, resursların səfərbər edilməsi və gücləndirilməsi daxil olmaqla yeddi hədəfdən ibarətdir. KOS-lar insanları yoxsulluqdan xilas edən iş yerləri yaradır. Son qlobal hesablamalar göstərir ki, 2013-cü ildə dünya əhalisinin 11 faizi və ya 783 milyon insan ifrat yoxsulluq həddinin altında yaşayıb. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə yoxsulların əksəriyyəti işləmir və ya yoxsulluqdan qurtulmaq üçün kifayət qədər qazanc əldə etmir. Özəl sektorda iş yerlərinin yaradılması yoxsulluğa qarşı mübarizədə əsas hərəkətverici qüvvə olduğunu sübut etmişdir. Son 30 il ərzində özəl sektor inkişaf etməkdə olan dünyada yoxsulluq həddində yaşayan əhalinin xüsusi çəkisinin 52 %-dən 22 %-ə qədər kəskin azalmasına səbəb olmuşdur [3].

Aclığa son vermək, ərzaq təhlükəsizliyinə və təkmilləşdirilmiş qidalanmaya nail olmaq və davamlı kənd təsərrüfatını təşviq etmək məqsədinin yeddi hədəfi var. Hədəflər aclığa son qoymaq, qida çatışmazlığının bütün formalarını aradan qaldırmaq, fermerlərin, xüsusən də kiçikmiqyaslı istehsalçıların məhsuldarlığının artırılmasına və qida istehsalı, kənd təsərrüfatı sektorunda davamlılığa yönəlib. Digər hədəflər tədqiqatları təşviq etmək, kənd təsərrüfatı mallarının qlobal ticarətini və ərzaq təhlükəsizliyini təhdid edən ərzaq qiymətlərini həll etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlığa yönəlib. Kiçik fermerlər və kənd təsərrüfatına yönəlmiş KOS-lar məqsədə birbaşa töhfə verir. KOS-lar birbaşa DİM hədəflərini əlaqələndirir və kiçikmiqyaslı fermerlərin və kənd təsərrüfatına yönəlmiş KOS-ların potensialının inki-

şafı üçün müdaxilələri təşviq edir. İnkişaf etməkdə olan dünyada fermerlərin böyük bir hissəsi kiçikmiqyaslı istehsalçılardır. Afrika, Asiya və Latin Amerikasında mövcud məlumatları olan ölkələr üçün kiçikmiqyaslı qida istehsalçılarının faizi təxminən 40-85 faiz arasında dəyişir. Nepalda kiçik miqyaslı qida istehsalçılarının nisbəti 43 faiz, Nikaraquada isə təxminən 85 faizdir. Əksər digər ölkələrdə kiçik miqyaslı ərzaq istehsalçılarının nisbəti 50-70 faiz arasındadır. Gücü kiçik miqyaslı istehsalçıların gücləndirilməsinə ehtiyac var, çünki onların gəlirləri və məhsuldarlığı iri ərzaq istehsalçılarından sistematik olaraq aşağıdır. Kiçikmiqyaslı istehsalçıların gəlirləri Keniya, Tanzaniya, Uqanda və Efiopiya kimi ölkələrdə ildə bir neçə yüz ABŞ dollarından, Vyetnam, İraq və Monqolustan kimi ölkələrdə isə ildə 3000 ABŞ dollarından çox olur [4].

Sağlam həyatı təmin etmək və hər yaşda hamı üçün rifahı təşviq etmək məqsədinin də bəzi hədəfləri vardır. Hədəflər ana, neonatal və uşaq ölümlərinin azaldılması, epidemiyaların aradan qaldırılması, qeyri-infeksiyon xəstəliklərinin azaldılması, narkotik maddələrdən sui-istifadə, tütünlə mübarizə, yol qəzaları və yaralanmalar nəticəsində ölüm hallarının azaldılması, çirklənməyə məruz qalma və Universal Sağlamlıq əhatəsinə nail olmaqdan tutmuş bir sıra sahələri əhatə edir. Hədəflər həmçinin vaksınlar və dərmanlar üçün tədqiqatlar, səhiyyənin maliyyələşdirilməsi və qlobal və milli sağlamlıq risklərinin həlli üzrə qlobal əməkdaşlığın təşviqinə yönəlib. Səhiyyə sektoru səhiyyə xidmətlərindən pərakəndə satışa, həyat elmləri və tibbi təhsilə qədər özəl sektorun iştirakı üçün bir sıra biznes sahələrini əhatə edir. KOS-ların təsiri ilə bağlı aparılan araşdırmalara əsasən, sorğuda iştirak edən 1104 KOS-un 9%-i səhiyyə sektorunda iştirak edib. Bu, nisbətən çox aşağı göstəricidir [7].

Əlverişli, etibarlı, davamlı və müasir enerjiyə çıxışı təmin etmək məqsədində isə hamı üçün enerjiyə çıxışın təmin edilməsinə, bərpa olunan enerjinin təşviqinə, enerji səmərəliliyinin artırılmasına və təmiz enerji tədqiqatı və texnologiyası və enerji infrastrukturunu təşviq etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirməyə diqqət yetirirlər. Fərdi kiçik müəssisələrin ətraf mühitə təsiri aşağı olsa da, onların birgə təsiri böyükdür. KOS-lar qeyri-rəsmi təbiətinə və nəticədə qayda və nəzarətin olmamasına görə böyük bizneslərdən daha çox çirklənmə yarada bilər [8].

Şəkil 1. Əlverişli, etibarlı, davamlı və müasir enerjiyə çıxışın təmini

Mənbə: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/26073MSMEs_and_SDGs.pdf

Tədqiqatlar bu müəssisələrin inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlarda çirklənmə səviyyəsinin 60-70 %-nə qədər töhfə verə biləcəyini təxmin etmişdir. KOS-ların yaşıllığı qəbul etməyə təşviq edilməsi texnologiya və ətraf mühitə uyğun digər strategiyalar irəliləyiş üçün vacibdir. Hindistanda aparılan araşdırma göstərdi ki, təqribən 26 milyon kiçik və orta sahibkarlıq müəssisəsi Hindistanın sənaye istehsalının təxminən 45%-ni və ixracın 40%-ni təşkil edir. 400 istehsal klasterindən təxminən yarısı enerji tutumlu sektorları, yəni metallurjiya, keramika, şüşə, tekstil və s. sahələri təşkil edir. Tədqiqata əsasən, sahibkarların əksəriyyəti ənənəvi və səmərəsiz texnologiyalardan istifadə edir. Kiçik və orta sahibkarlığın ümumi enerjiyə qənaət potensialı onların ümumi enerji istehlakının təxminən 16%-ni təşkil edir. Tədqiqat qeyd etdi ki, enerji səmərəliliyinin vacibliyi əksər KOS-lar tərəfindən qəbul edilsə də, enerjiyə qənaət edən tədbirlərin qəbulu aşağı olaraq qalır və bu, texnologiyaların mövcud olmaması, yerli xidmət təminatçılarının olmaması, KOS-ların zəif texniki imkanları və məhdud çıxışla əlaqələndirilir. [9]

NƏTİCƏ

Bu təhlil vasitəsilə səyahət KOS-ların tək-cə iqtisadi tərəflər kimi deyil, həm də qlobal miqyasda müsbət dəyişikliyin agentləri kimi malik olduqları transformativ gücü ortaya qoydu. KOS-lar sosial dəyişikliyin memarları, innovasiyanın əsas aparıcı qüvvəsi kimi və iqtisadi möhkəmliyin əsas daşıyıcılarıdır. Yoxsulluğun aradan qaldırılması istəyindən

tutmuş gender bərabərliyinə qədər, KOS-lar davamlı inkişafın təməlinə əsas töhfə verənlərdir. Bununla belə, qarşıda duran dayanıqlı inkişaf yolu çətinliklərsiz deyil. Maliyyələşdirməyə məhdud çıxış əngəl olaraq qalır və tənzimləmə mürəkkəbliyi transformativ inkişaf yoluna kölgə salır. İnnovativ maliyyələşdirmə modelləri, hökumət təşəbbüsləri və əməkdaşlıq tərəfdaşlıqları KOS-lara bu çətinlikləri həll etmək və onların təsirini gücləndirmək üçün yol açır. Fəaliyyətə çağırış aydındır. Belə ki, hökumətlər, maliyyə institutları və özəl sektor KOS-ların inkişaf edərək innovasiya edərək DİM-lərin həyata keçirilməsinə mənəvi töhfə verə biləcəyi bir mühiti dəstəkləmək üçün birləşməlidir. Bu, əməkdaşlığı qəbul etməyə, innovasiyaları qeyd etməyə və iqtisadi rifahın sosial inklüzivlik və ətraf mühitə nəzarətlə qarışdığı gələcəyin açarını saxlayan müəssisələrin işini dəstəkləməyə çağırışdır. [10]

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Al-Awlaqi, M., A. Amer and N. Habtoor (2018), "The effect of entrepreneurship training on entrepreneurial orientation: Evidence from a regression discontinuity design on micro-sized businesses."
2. Andrews, D., G. Nicoletti and C. Timiliotis (2018), "Going digital: What determines technology diffusion among firms?"
3. Corral de Zubielqui, G., & Torres Macho, M. d. I. Á. (2019). *Small and Medium-sized Enterprises and the Sustainable Development Goals: A Global Perspective. Sustainability.*
4. Agapitova, N., Pearce, D., & Torres, C. (2017). *Small and Medium-sized Enterprises, Access to Finance and the Operationalization of the Sustainable Development Goals.*
5. United Nations Development Programme (UNDP). (2018). *The Role of Small and Medium-sized Enterprises in Achieving the Sustainable Development Goals. Report.*
6. Konsti-Laakso, S., Mikkonen, I., & Haverinen, E. (2019). *SMEs and the Sustainable Development Goals.*
7. Gueyie, J.-P., & Cedeno, A. (2019). *Financing Sustainable Development: The Role of SMEs. World Bank Publications.*
8. Luo, S., Yang, S., & Yang, Y. (2019). *Unlocking the Potential of Sustainable SMEs: A Review of the Literature. Sustainability.*

9. Varum, R. P., Fernandes, S., & Teixeira, A. L. (2018). *SMEs and the Implementation of Sustainable Development Goals: A Cross-country Comparative Study. Corporate Social Responsibility and Environmental Management.*

10. Ruffin, C., & London, T. (2019). *Inclusive Business and the Sustainable Development Goals.*

XÜLASƏ

Bu araşdırma kiçik və orta sahibkarlıqlar ilə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri arasında əlaqəni araşdıraraq, KOS-ların global tərəqqiyə çoxşaxəli təsirini üzə çıxarır. Çox vaxt iqtisadiyyatların dayağı kimi qəbul edilən KOS-lar tək-cə iqtisadi qurumlar deyil, onlar eyni zamanda müsbət dəyişikliklər üçün güclü katalizatorlardır. Təhlil yoxsulluğun azaldılması, gender bərabərliyi, innovasiya və iqlim fəaliyyəti kimi konkret DİM-lərə nail olmaqda KOS-ların əhəmiyyətini araşdırır. Əsas rollarına baxmayaraq, KOS-lar xüsusilə böyümə və davamlı təcrübələr üçün maliyyələşməyə çıxışda çətinliklərlə üzləşirlər. Məqalədə innovativ maliyyələşdirmə modelləri, hökumət təşəbbüsləri və KOS-ların DİM-lərə uyğunlaşmasına imkan verən əməkdaşlıq strategiyaları nəzərdən keçirilir. Gələcəyə nəzər saldığımız zaman, nəticə KOS-ların transformasiya potensialını vurğulayır və bu müəssisələrin davamlı və ədalətli gələcəyi təşviq edərək inkişaf edərək biləcəyi əlverişli mühit yaratmaq üçün kollektiv fəaliyyətə çağırır. Dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi ilə iqtisadiyyatın uzunömürlü olmasını artıraraq, iqtisadi böhranlarda ölkə iqtisadiyyatının daha az təsirlənməsini təmin etmək mümkün olacaqdır. Bu fəaliyyət ölkələrin ayrı-ayrılıqda məqsədləri olmaqla yanaşı, eyni zamanda bütün dünya iqtisadiyyatının ortaq hədəfi rolunda çıxış etməlidir.

Açar sözlər: Kiçik və orta sahibkarlıq, Dayanıqlı inkişaf, Davamlı iqtisadi inkişaf

ELVIN GAFFARLI

Doctoral student of Azerbaijan State University
of Economics (UNEC)

E-mail: elvingaffarli@gmail.com

ANALYSIS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

SUMMARY

This study examines the relationship between small and medium enterprises and the Sustainable Development Goals, revealing the multifaceted impact of SMEs on global progress. Often regarded as the backbone of economies, SMEs are not only economic entities, they are also powerful catalysts for positive change. The analysis explores the importance of SMEs in achieving specific SDGs such as poverty reduction, gender equality, innovation and climate action. Despite their key role, SMEs face challenges in accessing financing, especially for growth and sustainable practices. The article reviews innovative financing models, government initiatives and collaborative strategies that enable SMEs to adapt to the SDGs. As we look to the future, the result highlights the transformative potential of SMEs and calls for collective action to create an enabling environment in which these enterprises can thrive, promoting a sustainable and equitable future. By ensuring sustainable development, it will be possible to increase the longevity of the economy and ensure that the country's economy is less affected by economic crises. This activity should be the goals of individual countries, but at the same time, it should act as a common goal of the entire world economy.

Key words: *Small and medium entrepreneurship, Sustainable development, Sustainable economic development*

ЭЛЬВИН ГАФФАРЛИ

Докторант Азербайджанского
государственного экономического
университета (UNEC)

Электронная почта: elvingaffarli@gmail.com

АНАЛИЗ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

РЕЗЮМЕ

В этом исследовании рассматривается взаимосвязь между малыми и средними предприятиями и Целями устойчивого развития, раскрывая многогранное влияние МСП на глобальный прогресс. МСП, которые часто рассматриваются как основа экономики, являются не только экономическими субъектами, но и мощными катализаторами позитивных изменений. В анализе рассматривается важность МСП в достижении конкретных ЦУР, таких как сокращение бедности, гендерное равенство, инновации и борьба с изменением климата. Несмотря на свою ключевую роль, МСП сталкиваются с проблемами доступа к финансированию, особенно для роста и устойчивых практик. В статье рассматриваются инновационные модели финансирования, правительственные инициативы и стратегии сотрудничества, которые позволяют МСП адаптироваться к ЦУР. Когда мы смотрим в будущее, результат подчеркивает преобразующий потенциал МСП и призывает к коллективным действиям по созданию благоприятной среды, в которой эти предприятия могут процветать, способствуя устойчивому и справедливому будущему. Обеспечив устойчивое развитие, можно будет увеличить долговечность экономики и обеспечить меньшую подверженность экономики страны экономическим кризисам. Эта деятельность должна быть целью отдельных стран, но в то же время она должна выступать общей целью всей мировой экономики.

Ключевые слова: *Малое и среднее предпринимательство, Устойчивое развитие, Устойчивое экономическое развитие.*